

שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל

בס"ד, שב"ק פרשת בלק י"ז תמוז ה'תשע"ב | גליון 510

דברי הימים

פרשת בלק

מתחילת הפרשה ועד סמוך לסופה היכן שמסתיים עניין בלעם, אין הפסק פרשה. ביאר ה"חפץ חיים", בתחילת חומש ויקרא כתב רש"י, שההפסקות היו משמשות ליתן ריווח למושה רבנו להתבונן לאחר לימוד הפרשה מה ניתן ללמוד מתוכה. אולם בלעם, על אף שהתנבא בנבואות גדול, לא למד מהן דבר, והיה נשטף בנבואתו ללא בינה, ולכן נכתבה כל הפרשה ללא הפסק.

י"ז בתמוז

חמשה פורענויות אירעו לאבותינו בשעה עשר בתמוז:
בשנת ב' תמוז נשתברו הלוחות ברדת משה מן ההר, לאחר מעשה העגל שארע בט"ז בתמוז.

בוטל התמיד בימי חורבן בית ראשון.
בשנת ג' תתכ"ט הובקעה חומת העיר, בימי בית שני.

אפוסטמוס הרשע שהיה משרי חיל יון בתקופת בית שני, שרף ספר תורה במעבורות של לוד (ו"א טרלוסא).

הועמד צלם בהיכל, יש מפרשים ע"י אפוסטמוס ויש מפרשים שזהו הצלם שהעמיד מנשה בהיכל.

בין המצרים

עשרים ואחד הימים שבין י"ז בתמוז לט' באב נקראים ימי בין המצרים ע"ש הפסוק "כָּל רִדְפֵיהֶּם הַשִּׁיגוּהָ בֵּין הַמִּצְרַיִם" (איכה א, ג).

מדברי מו"ר ועט"ר רבי יאשיהו יוסף פינאו שליט"א

עינא בישא

וַיִּשְׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר (במדבר כג, ז), דרשו חז"ל, אמר רבי תנחומא, צדיקים כשהם מברכים את ישראל אין נושאים קול גדול, משה כשבירך את ישראל לא ברכם בקול גדול אלא וזאת הַבְּרָכָה וגו', ובלעם מגביה קולו ביותר, ועליו אמר שלמה, מברך רעהו בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו... כדי שישמעו האומות מה ברכות הוא מברך, ויכניסו בהן עין רעה... למדנו שכוחו של בלעם בן בעור הרשע היה בעין הרע, בעינו הרעה קלקל והשחית כל דבר טוב. אמרו חז"ל (ב"מ קז): **תשעין ותשעה** [מתים] בעין רעה, ואחד [מת] בדרך ארץ. וקשה, מדוע נקרא 'עין הרע' ולא 'עניים רעות'? אלא, 'חביב אדם שנברא בצלם' הבריאה שברא הקב"ה מושלמת בשתי העיניים, ואי אפשר לה שתיות ותגרום רע בשתי העיניים יחדיו. ולכן, קראוהו חז"ל (ב"ב קח), **"עינא בישא"** מלשון עין אחת. **"כתוב בבלעם, וינאם הגבר שתם העין"**, שהיתה לו עין רעה, ובכל מקום שהיה מסתכל בה היה ממשיך עליו רוח המשחית, ומשום זה היה רוצה להסתכל בישראל, כדי שיכלה בכל מקום שעינו תסתכל, מה כתיב, **"וַיִּשְׂא בַלְעָם אֶת עֵינָיו"**, שזקף עין אחת והשפיל עין אחת כדי להסתכל בישראל בעין הרעה... (זוהר נח קצח). יש בכח האדם לעשות עין הרע לעצמו, לבניו, לזמפחתו ולקרוביו, מבלי משים ולמרות שהוא תמיד חפץ בטובתם. הכיזד?! על ידי שקושר הצלחתו לכוחו וליכולתו, או לכח האדם עליו הוא מדבר, ואומר: 'אני עשיר בזכות חכמתי', או 'הצלחתי בדבר פלוני בזכות כשרונותי', בכך הוא פותח פתח שעין הרע יכולה לחול עליו. אך,

כאשר האדם קושר את הצלחתו והצלחת בני משפחתו לבורא העולם, ואומר: 'התעשרתי בברכת ה', או 'בני מוכשר ומוצלח במתנת וחסד ה', שכל דבר המגיע מהקדושה אין עין הרע יכולה לשלוט עליו.

עוד למדנו בזוהר הקדוש בפרשה זו, שלא די שלא יתפאר האדם במה שיש לו, אלא הדרך היא בדיוק להפך. ישכיל האדם להשתמש בחכמה שנתן בו הבורא להצניע ולהסתיר ככל שיוכל את שיש לו ובמה שחננו השי"ת. וכך מסופר בזוהר הק', מעשה באשה ששלחה את בנה שיבקש ברכה מהתנאים הקדושים רבי יהודה ורבי יצחק. אמר הילד לאמו: אני רואה עליהם שלא נטלו ידים בבוקר, אם כן כיזד אבקש מהם ברכה? כששמעו כך, אמרו: אכן נכון הדבר. וזה קרה משום שהיינו עסוקים בשמחת חתן וכלה שלא היה מי שישמחם. והלכה היא שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. לכן לא נטלנו ידים! אחרי שסיימו לדבר עימו בדברי תורה, התפלאו החכמים מידיעותיו, ומכך שהשיג שהם לא נטלו את ידיהם. הלכו ושאלו לאמו: בן כמה ילדך? אמרה להם, כי הוא בן חמש שנים, בעוד שבפועל הילד היה קטן יותר, אך כל זאת כדי שלא להרבות שבחו, וכדי להזיהר מעין הרע. הרי לנו שיש לאדם לשמור עצמו מלעורר עליו עין הרע, או להסת תשומת לב מיוחדת למעלותיו לסגולותיו, לכוחו או לעושרו. אך כשנזכור תמיד את הפסוק (דברים

ר"ת	יציאת השבת	כניסת השבת	ירושלים
21:05	20:29	19:13	ירושלים
21:02	20:32	19:29	ת"א אשדוד
21:03	20:33	19:21	חיפה
21:00	20:29	19:26	ב"ש

השיעור השבועי

מהאדמו"ר רבי יאשיהו פינאו שליט"א

יתקיים בימי חמישי בשעה 21:00 בהיכל ישיבת שובה ישראל רח' שבט בנימין 34 רובע י"ב אשדוד | לפרטים נוספים: 08-8679897

ניתן לקבל את העלון במייל מידי שבוע
ואת דבר התורה היומי מהאדמו"ר רבי יאשיהו פינאו שליט"א
להרשמה במייל: info@shoovaisrael.com

מה טבו אהלִיךָ יַעֲקֹב

אמר רבי יוחנן נאמר (במדבר כד, ב) "וַיֵּשֶׁא בְלַעַם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת שְׂדֵי־רָאֵל שֹׁכֵן לְשֶׁבִטִּי" מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר בלעם, ראוין הללו שתשרה עליהם שכונה (ב"ב סו). בלעם, שכוחו בפיו ועינו רעה, רצה לראות בעיניו את מחנה ישראל ע"מ שלקללתו ולעינו הרעה יהיה במה להיאחז, "וַיֵּרָא אֶת שְׂדֵי־רָאֵל שֹׁכֵן לְשֶׁבִטִּי... וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר... מַה טְבוֹ אֶהְלִיךְ, יַעֲקֹב. מִשְׁכְּנֵיךָ, וְשְׂדֵי־רָאֵל". "יַעֲקֹב" ו"שְׂדֵי־רָאֵל" נכתבו בלשון יחיד. "אֶהְלִיךָ" ו"מִשְׁכְּנֵיךָ" נכתבו בלשון רבים. על שראה את מעלת מחנה ישראל שהיו רבים, ולמרות זאת כל אחד שוכן באהלו מתוך צניעות, ולא היה לעינו הרעה של בלעם על מה לחול וקללתו נהפכה לברכה.

חשובה ויקרה היא מעלת הצניעות, וכוללת בתוכה מידות טובות רבות. עד שהצדיקים והחסידים הוכתרו במידה זו ונקראו "צנועים". על רבי עקיבא מספרת הגמרא, שראתה בו רחל בתו של כלבא שבוע, שהיה "צנוע מעלי" - כלומר, שהיה בצנוע במעשיו ונוח לבריות, ומתוך כך הכירה ביכולתו לגדול בתורה ולהיות גדול הדור (כתובות סב). מהי אם כן מעלת הצניעות האמתית, ומתוך מה אדם יכול לקנות מידה זו?

חז"ל הקדושים אמרו (ב"מ פה), **איסתרא בלגינא קיש קיש קריא**. מתי אדם מחפש שישמעו מה הוא עושה ופועל? כאשר הוא ריק מבפנים! ריקנות מולידה רעש לסביבה, וזאת על מנת לקבל לכל הפחות אישור מהסובב על ערך מעשי. שורש מידת הצניעות נובע אם כן משלמות בפנימיות האדם, כאשר אדם מגיע להרגשה שלימה עם עצמו, ומעשיו נעשים בשלמות מתוך רצון לקיים את מצוות בוראו, אין לו צורך לקבל אישור על כל מעשה טוב שהוא עושה, וודאי שאין הוא חפץ להבליט את אשר לו. ומתוך שאינו מונחה ע"פ תכתיבי החברה, יש לו את הכח לשמור על דברים הנעשים בביתו פנימה ולא לספרם או להציגם. בני זוג שסיגלו לעצמם את מידת הצניעות, ירכזו את כל כוחם לתוך ביתם שלהם, ולא יניחו לאיש זר לשזוף את מעשיהם בבית, אפילו לא לקרוביהם. אשה צנועה תשמור עצמה בלבוש צנוע ומכבד, ואת מעלותיה תפנה רק לתוך ביתה. שכרם של הנהוגים בצניעות רב מאוד, התנהגותם הצנועה מביאה לשלמות הבית ולבנים מוצלחים, כפי שאמרו חז"ל על האשה הקמחית שזכתה לשבעה בנים כהנים גדולים, וזאת בזכות שהיתה שומרת ביותר על מידת הצניעות כפי שהעידה על עצמה "מימי לא ראו קורות ביתי, קלעי ראשי ואימרת חלוקי (זומא מז).

צופה רשע לצדיק

"כי מראש צרים אָרְאָנוּ" (כג, ט) רבי יאשיהו פינטו זצוק"ל בספרו "מאור עיניים" (ברכות ז) מקשה, המילה "ראש" נכתבה בלשון יחיד ואילו המילה "צרים" בלשון רבים, היה נכון יותר לומר מראש צור, או מראשי צורים. אלא, שבלק היה הולך ומזכיר לפני בלעם את המקומות שעתידיים היו בני ישראל לחטוא, כדי שאותו החטא יסייע לו שתחול עליהם הקללה. ואמר בלק לבלעם "כי מראש", צא וראה מה שעתידין ישראל לחטוא בשטים עם כזבי בת צור ראש האומות, וזה העוון יהיה להם למוקש ותחול הקללה. השיבו בלעם "צרים", כנגד אותו עוון, אני צופה את "הַרְבּוֹת צָרִים" (יהשע ה), שהיא ברית המילה שהם עתידיים למו. וצורים אלו מכפרים על עוון כזבי בת צור, שבשטים חטאו בצור, ובגלגל, בערבות ירחו תקנו בצורים הרבה. וזה מה שנאמר בהפטרות (מיכה ו, ה) "עַמִּי זָכַר נָא מַה יַעֲזִיב בְּלֶק מִלֶּךְ מוֹאָב", שהיה מוליך אותו בכל מקום שהיה בו מזכרת עוון לישראל. "וְיִמָּה עָנָה אֹתוֹ בְּלַעַם בֶּן בְּעוֹר, מִן הַשְּׂטִיִּים עַד הַגְּלָגֶל", מן השטים שאתה רואה, יש להם תיקון עַד הַגְּלָגֶל, ששם הם נמולים. "לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'" שאמר הקב"ה, דעו כמה צדקות עשיתו עמכם שלא כעסתי בימי בלעם, שאלמלי כעסתי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופליט.

ברמראות

"וַיִּלְךְ שְׂפִי"

ופירש רש"י שפי לשון שקט ושתיקה. ולמה הלך בשקט? מבאר ב"צדור המזור", כדי שלא ירגישו בו ישראל. ולא ידע שיש שומר ישראל, ששומר אותם ביום ובלילה וזהו שנאמר "שֹׁמֵר פִּתְאִים ה'" (תהלים קטז, ו), כי הם היו כמו פתאים ותמימים ולא ידעו התחבולות והנכלים שהיו מתנכלים כנגדם. ה"בית ישראל" אמר בשם ה"אמרי אמת" שאכן ראו בני ישראל את בלעם מסתובב סביב מחנה ישראל והיה נראה ככומר קטן קומה, צולע ועיור בעין אחת, ולא יחסו לו כל חשיבות. אולם לא ידעו שהוא קליפה גדולה וקשה ומטרתו לעקור את ישראל. לולי ה' ית' שהפך את קללותיו לברכות. וב"צפנת פענח" כתוב שתיבת "שְׂפִי", ר"ת שֹׁמֵר פִּתְאִים ה'.

"כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל פעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל" (כג, כג)

זה לא יועיל, "מה פעל אל" שמא עיקר שמו של יעקב על שם א-ל, שקראו הקב"ה ליעקב א-ל (מגילה יח), ועל זה לא אוכל לפעול מאומה.

"מה טבו אהלִיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֵיךָ וְשְׂדֵי־רָאֵל" (כה, ד)

ה"בן איש חי" מבאר בספרו "אדרת אליהו", אהל הוא סמל לדבר ארעי, להבדיל ממשכן שהוא דבר קבוע. וכן מבואר בספרים הקדושים שהשם "יעקב", הוא גם לשון עקב ומרומה "וַיַּעֲקֹבֵנִי זֶה פְעֻמִּים", אך הצדיקים יכוננו בשם "ישראל", שמשמעותו ישר - א-ל, שהולכים בדרך ישרה עם הא-ל. יש אדם שלומד תורה בבחינת "יעקב", שלא לשם שמים אלא שייכבדוהו ולימודו אינו קבוע, וכאשר איננו רואה את הכבוד הנכסף לו, הוא מתרפה ומתרשל מלימודיו. ולמרות זאת "מה טבו אהלִיךָ יַעֲקֹב", כי לא יעבור זמן ויהפוך לצדיק ההולך בדרך ה' והוגה בתורה בדרך קבע בבחינת "מִשְׁכְּנֵיךָ וְשְׂדֵי־רָאֵל". כי מתוך שלא לשמה בא לשמה. ומעשה בשם רבי אליהו הכהן זצוק"ל, על תלמיד שעסק בתורה ולא הכירו בגדלותו והתרפה מלימודו. נגלה אליו אליהו הנביא ואמר לו, שוב לעמול בתורה וסוף הכבוד לבוא. לימים עשו בני העיר סעודה גדולה, והושיבו את אותו תלמיד בין פשוטי העם, וכמעט החליט התלמיד לעזוב את דרך התורה ח"ו. ונגלה אליו הנביא בדמות רועה צאן ושאלה בפיו, אמש ראיתי בעדרי כבשה מעוברת, ולמחרת ראיתיה והנה כרוך אחריה גור קטן של כלב, ואינני יודע אם בנה הוא וכשר באכילה או שמא בן הכבשה מת בדרך. ענוהו החכמים, ודאי שצריך אתה לחוש שמא טמא הוא. עמד אותו תלמיד דחוי והשיא לרועה מספר עצות לבדוק אם כלב הוא או בן הכבשה. כיון שראו החכמים את גודל חכמתו והשיבוהו כנשיא עליהם וכיבדוהו כבוד גדול. לאחר זמן התעורר אותו תלמיד לחשוב, אם בעולם הזה גדול כ"כ כבוד התורה, בעולה הבא על אחת כמה וכמה, מיד פרש מהנשיאות והלך ללמוד במקום מוצנע. שמתוך שלא לשמה, בא לשמה (פסחים ג).

לברכה ולא לקללה

אמרו חז"ל (ברכות ז.) כשרצה בלעם לקלל את ישראל היה יודע לכיון את השעה שהקב"ה כועס בה, שהוא רגע כמימרא, וצדקה עשה הקב"ה עם ישראל שלא כעס בימי בלעם. כתב החיד"א בספרו "פתח עיניים", הקשו התוספות מה היה יכול לומר ברגע? ויש לומר, בלם. ואף שלא אמר את שם בני ישראל במפורש מכל מקום, יש תוקף לדברים גם אם מקללים מבלי להזכיר את שם האיש שקיללו. המהרש"א בחידושו על מסכת ברכות (נה:) כתב, **מצינו שיש כח בנפש האדם לפעול בעינו לטוב כדכתיב "טוב עין הוא יבדק". וכן בהפך ברע עין כבלעם. וכיוצא בזה בדבורו הקל. כדאמרינן אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך** (ברכות ז.), ואל תהא קללת הדיוט קלה בעיניך (מגילה טו.).

איסור חמור לקלל אדם מישראל, וכל המקלל עובר על איסור דאורייתא, ומקור איסור זה למדו חז"ל במסכת שבועות (לו.) מוהא דכתיב בתורה (ויקרא יט ד) **"לא תקלל חרש"**, אמנם נאמר "חרש", אך כוונת הדברים שאסור לקלל כל איש מישראל. ולכן יש לאדם להזהר מאד בדיבורו, ובפרט בעת מריבה צריך להיזהר ביותר שלא יוציא ח"ו קללה מפיו.

יש הטועים לחשוב שהאיסור לקלל אינו אלא לקלל אדם בהיזק גדול כגון שאומר לו שיהרג. אך בכלל איסור קללה, הוא כל דבר שנקרא רע אפילו נזק קטן, כגון שיהיה לו עוגמת נפש, או הפסד קטן. ויתרה מכך, נכתב בשו"ע (ח"מ ס"ז) שאף כשאינו אומר שיחול איזה דבר רע לחברו, אלא רק אומר שלא יהיה לחברו טובה וברכה, הרי זה חשוב כקללה שמכלל הן אתה שומע לאו. והדברים חמורים.

המקלל את חברו חוץ מעונשו הממתין לו לעולם הבא, המקלל מביא לעצמו נזק אף בעולם הזה, כמו שאמר שלמה המלך החכם מכל אדם במשלי (כו. ב) **"כפפור לנוד פדורד לעוף בן קללת חנם לו תבא"**, ופירש במצודות דוד "כמו צפור הפורח מקנו להיות נודד להשיג מאכלו... הנה הם חוזרים לקנם, בן קללת חנם חוזרים ובאים אל המקלל עצמו מפיו יצאו ואל קרבו יבואו". וכתב החיד"א, **"שתכף [בעת הקללה] ניתן כח לסטרא אחרא ולא אפשר אם לא יתקיימו, וכאשר המקולל ראוי לכך, יתקיימו בו. ואם אין בו עוון והיא קללת חנם שאינו מן הדין שיתקיימו בו, חוזרות הקללות למקלל ויתקיימו בו"**. אכן, שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו!

פניני דברי יאשיהו

מְהַרְסֵיךָ וּמְחַרְבֵיךָ מִמּוֹךְ יִצְחָק

בלעם נתן לבלק עצה להחטיא את בני ישראל בעבירה שהוא עצמו היה פרוץ בה. בכח טומאתו ובהשפעת מלאכי החבלה שנבראו מחטאיו הרבים, נגרם חורבן גדול ביותר לעם ישראל. ונהרגו עשרים וארבע אלף איש במגפה, חוץ מהאנשים שנצמדו לבעל פעור ונהרגו ע"י בית דין.

צרות רבות וחורבן גדול נגרמו לעם ישראל על ידי בעלי חטא שיעצו עצה רעה על ישראל. כנגדם נתן הקב"ה עצה לאברהם אבינו שיהיה לו כח לעמוד בדורו שהיו טמאים ומכשפים. והיא - **"התהלך לפני ה' והיה תמים"**, התמימות היא הכח הגדול לשוב ולנצח כל הרע, בכך שהיא מגדילה את כחו של הקב"ה שנאמר **"גדלו לה' אתי ונרוממה שמו נהדו"**.

ידע האדם יסוד גדול, אם הוא לא מקלל בעצמו, לא יבוא אליו כל רע. מובא במדרש בראשית רבה, **כיון שנברא הברזל התחילו האיילות מרתתים**, שמא על ידי הברזל יעקרו העצים. **אמר להן הברזל, מה לכם מרתתין? עין מכס אל יכנס בי ואין אחד מכס - אם לא תשתתפו איתי בכריתתכם, ע"י שתכניסו בי קת של עץ, לא אוכל לבדי לכרות אתכם.** וזה מה שנאמר (ישעיה מט, ז') **"מְהַרְסֵיךָ וּמְחַרְבֵיךָ מִמּוֹךְ יִצְחָק"**, אם לא תזיק לעצמך, בהתחברות לרשע ובמעשה קלוקל, לרע לא יהיה כח להכות בך.

רבי חיים בן עטר - ה"אור החיים" הקדוש - ט"ו תמוז ה' תק"ג

לאורם נלך

על הש"ס. בשנת ה'תק"א הפליג מוונציה לארץ ישראל. רבי חיים אבואלעפיה **זצוק"ל** הזמינו לייסד ישיבה בטבריה, אך רבי חיים נפנה לירושלים להקים בה ישיבה כפי הבטחתו. בט"ו אלול ה'תק"ב הגיע רבי חיים לירושלים. מקובך שבאותה העת אמר הבעש"ט, כי משיח בן יוסף נכנס לירושלים. ימים אחדים לפני הסתלקותו אמר רבי חיים לאשתו כי יגיע אליה איש עשיר מקושטא לקנות את תפיליו תמורת סכום גדול, שממנו תתפרנס לאחר פטירתו, רק ביקש ממנה שתזהיר את הקונה לנהוג בעת הנחת התפילין בקדושה יתירה ושלא ישיח בדברי חולין.

בשבת קודש י"ד בתמוז ה'תק"ג השיב את נשמתו ליוצרה, ונטמן בט"ו בתמוז. בעל **"אהלי יעקב"** כתב שהעולם טעו וסברו שנפטר בט"ו וכך נקבע לדורות. מסופר כי לאחר תום השלושים, רכש את התפילין איש עשיר מקושטא תמורת סכום גדול, ועי"כ זכה להשגות גדולות בתפילה. באחד הימים בעת עטור בתפילין, נזדמנה לו עסקה בסכום עתק, ונאלץ לחוות את דעתו בעניין כשהיה עדיין עטור בתפיליו של רבי חיים. מאותה העת חש כי תפילתו אינה כתמול שלשום, הוא הביא את התפילין לבדיקה אצל סופר סת"ם, ומה רבה היתה פליאתם, כשגילו שכל אותיות הפרשיות פרחו, והקלף היה חלק ונקי. זיע"א.

הרב **הקדוש רבי חיים בן עטר זצוק"ל**, נולד בשנת ה'תנ"ו בעיר סאלי שבמרוקו לאביו רבי משה, צאצא לאחת המשפחות הנכבדות מגולי ספרד. סבו רבי חיים ששמו המופלא נודע בשערים, כאיש קדוש ובעל מופת, דאג לגדל את נכדו רבי חיים בן עטר שעל שמו נקרא, על ברכי התורה והיראה, כשהוא מקפיד עימו על סדרי לימודו. מנעוריו נודע רבי חיים בקדושתו ופרישותו, ואף בעירו סאלי בלטה דמותו בין תלמידי חכמים וקדושי עליון ששהו בה. בהיותו צעיר כבר חיבר את חיבור הראשון הנקרא **"חפץ ה'"**, על חלק ממסכתות הש"ס. משנישא לבתו של רבי משה הגביר ממכנס, היה סמוך על שולחן חותנו ויכול היה להרבות ולהוסיף בלימוד התורה, והקדיש מזמנו לכתוב את חיבורו הנודע על התורה, ספרו **"האור החיים"** שעל שמו נקרא. שמעו של רבי חיים הגיע למרחוק, ותלמידים רבים באו לדלות מתורתו הקדושה. אך ימים אלו באו אל קיצם, המלכות הטילה על משפחת חותנו מיסים כבדים שהובילו להתרוששותם. רבי חיים נדרש לשלם את חובות חותנו, ומשלא עמד בכך נאסר. רק לאחר השתדלויות רבות, נאות הסולטן לשחררו בתנאי שיגורש מהעיר. תקופת נדודים עברה על רבי חיים, בתקופה זו השלים רבי חיים את חיבורו, והוסיף לחבר ספרים גם בהלכה ובחידושים

מאמר החכם

"תמות נפשי מות ישרים" (כג, י)

אין זו חכמה יתירה למות כיהודי, החכמה היא לחיות חיי יהודי! (החפץ חיים)

אבותינו ספרו לנו

ונראהו ולא מראה

הורה לו רבי חיים לאחוז ברובהו האישי שנשא על שכמו, ולירות דרך המראה במשנה למלך הסור. מהומה שררה באותה עת בחדר המלך שהארמון המפואר, המשנה למלך צנח מת. המלכה והשרים התבוננו בבהלה מנסים להבין מי שם קץ לחייו של המשנה למלך. מבהלים וחוששים שלחו אחר כהן הדת וסיפרו לו את שארע בדקות אלו, מחכים לשמוע את דעתו, מה כדאי לעשות בעת כזאת. כהן הדת שהיה שונא ישראל, שמח על הזדמנות הפז שנקרתה בדרכו, והמליץ להטמין את גופת המשנה למלך באחד ממרתפי הארמון, ולהציג למלך שישבו מצג שווא, שכביכול המשנה למלך הלך לסייר ברחוב היהודים ולא שב מאז...

עוד נישא הדין ודברים בין הכומר לשרים, והמראה שבה לקדמותה ורק החור שנפער בה העיד על הסערה שהתחוללה דרכה. רשם המלך לעצמו את השעה המדוייקת בה אירעו הדברים, והבטיח לרבי חיים, כי אם אכן כדבר אשר חזו עיניו ארע במדינת מלכותו, מבטיחה הוא לערוך משפט אמת במלכותו, הוא הזמין את רבי חיים אל ארמונו ונפרד ממנו לשלום.

מיד בשבוע לארצו שמע המלך מפי השרים, כי המשנה למלך נכנס לרחוב היהודים ועקבותיו לא נודעו, כולם כאיש אחד מיהרו לבקש להעניש את היהודים ולגרשם מארצם, כיון שהם גורמים רק רע. המלך פטר את כולם ואמר שברצונו לעשות דין ומשפט כראוי, ואם ימצא כי היהודים אשמים בהעלמות המשנה למלך יענישם קשות. כשנפנה לחדר ארמונו סיפרה לו המלכה את אשר ארע למשנה למלך כדברי שריו, הוכיח לה המלך בדברים קשים כי יודע הוא את האמת, הודתה המלכה כי המשנה למלך אכן זמם לכבוש את כתר המלכות, ודבריה היו מדוייקים ומתאימים לאותה השעה בה ראה אותם בבית רבי חיים.

חלפו מספר שבועות רבי חיים הגיע לארמון המלך, וזמן לסעודה שערך המלך לחבר השופטים לפני המשפט הגדול נגד היהודים. בעיצומה של הסעודה הציע רבי חיים למלך לפני השרים והשופטים, כי מן הראוי שיוזמן המלך לחבר השופטים והמוזמנים הנכבדים יין שבכוחו לפתוח לבבות. המלך ברוב טובו הציע לכל הנוכחים לרדת עימו אל מרתף היין כדי שכל אחד יבחר את היין כאשר ליבו חפץ. ריח מצחין קידם את פני היהודים, מבט מהיר מבין חביות היין הבהיר לרבי חיים את מקום הטמנתו של המשנה למלך, בהוראת המלך נחפר המקום וגופתו של המשנה למלך נמצאה כשבגדי המלכות עדיין עליו. כהן הדת שהבין את המלכות אליה נכנס ניסה להציל את עורו וקרא: "היהודים הארורים, לא מצאו מקום אחר לטמון בו את המשנה למלך!". אך המלך לא קיבל את דבריו, וכי מניין תהיה ליהודים גישה למרתף היין, ואמר לשרים, "אין זאת כי חברתם יחד להרוג את המשנה למלך מרוב קנאתכם אותו!". בלית ברירה הודו השרים על המקרה המוזר שארע בעת שנאספו יחד. או אז המלך הודה בפני רבי חיים בן עטר ואמר: "אכן גדלת ממני מאד..."

במדינה הסמוכה למרוקו, הוכתר מלך חכם שהיה בקי בחכמת האיזטגנונות, רכוש עצום היה בחלקו וחולש היה על אחוזות רבות בסביבתו. באחד הימים עלתה במחשבתו לבדוק האם יש אדם נוסף בעולם שנולד באותה שעה כמוו, ומזלו זהה לשלו. לאחר שבדק ראה לתדהמתו כי בן מזלו הוא יהודי מהעיר פאס ושמו **חיים בן משה למשפחת עטר**. סקרנות גדולה בערה בו והוא החליט לצאת למסע למדינה השכנה כדי להכיר את בן מזלו היהודי. קרא המלך לכל שריו ועבדיו והודיע להם כי יוצא הוא למסע בן מספר חודשים, שמטרתו להשתלם במדעי המלוכה בממלכות השכנות. בתקופה זו הוא ממנה את משנהו לממלא מקומו. וכך יצא למסע ארוך כשהוא לבוש בבגדים פשוטים, ושם פעמיו לממלכה הסמוכה לעיר פאס שבמרוקו. כשהגיע המלך לרחוב היהודים חיפש את בית משפחת בן עטר, ואכן בעזרתם של העוברים והשבים, מצא את מבוקשו, ודפק על דלת העץ בביתו של **רבי חיים בן עטר ה"אור החיים" הקדוש**. את דלת הבית פתחה הרבנית, והשיבה לשאלת האורח כי בעלה שוהה כעת מחוץ לבית וישבו לאחר חצות היום. הבטי המלך שביבו ובחן את ביתו של הרב, פליאה גדולה אחזה בו כשנשכח בעוני הגדול השורר בבית, וחשב בליבו, כיצד יתכן כי בן מזלי חי באופן כה שונה ממני. חלפו שעות מספר, ואל הבית נכנס רבי חיים לבוש בבגדים פשוטים, כשראה את אורחו קיבל את פניו במאור פנים ואמר לו, "ברוך בואך בשם ה' אדוני המלך". "מדוע תקראני מלך?" - התפלא האורח. ורבי חיים השיבו "אל כל אדם מתלווה שר של מעלה לשומרו, ולפי דרגתו של השר המתלווה אלך הבנתי כי מלך הנך. מדוע טרחת לבוא הנה מארצך?". השיב המלך וסיפר על סקרנותו ורצונו לפגוש בו את בן גילו ומזלו כפי שנגלה לו באיזטגנונות, והוסיף כי מתפלא הוא על ההבדל שביניהם שהוא חי בעושר רב, ואילו רבי חיים חי בעוני ובדלות, הפטיר רבי חיים ואמר "גדול אני מהמלך..." תוך כדי שהמלך היה נבוך מדבריו האחרונים, הוציא רבי חיים מראה ונתנה ביד המלך. המלך שהבטי במראה התפלא לראות את מפת העולם לנגד עולם, שאלו רבי חיים "האם תדע היכן ארץ מלכותך?". "הן" - השיב המלך, וניסה למצוא את ארצו על המפה, המראה התחלף מעצמו וארץ מלכותו נראתה בבירור במראה שבידו. המלך שהתבונן מופתע ממראה עיניו ראה לפתע את עיר מלכותו, ואת ארמונו המפואר, וכעת הוא נכנס ישר אל חדרו האישי והנה הוא רואה את המשנה למלך, יושב בחברת המלכה והשרים והם רוקמים יחד תוכנית כיצד להרעיל את המלך מיד בשובו, והמלכות תינתן למשנה למלך שישא את המלכה לאשה, ונתן לכל אחד מהשרים גדולה ושררה. נבעת המלך וברכיו פקו, האמנם, אלו האנשים שבהם שם מבטחו כל הימים, הוא פנה אל רבי חיים ושאל, "היש דבר שאוכל לעשות להציל את מלכותי?". שאלו רבי חיים "מה היית עושה לו היית בקרבת מקום?". השיב לו המלך "הייתי יורה במשנה למלך בראשו!".

מה רבו מעשיך

האקלים וטבע הבריות

ובסביבות ארץ ישראל, אלכסנדריה, איטליה, אשור וחלק של מדי ופרס. **ז. שבתאי**, קר ויבש ושולט בהר סמבטיון בארץ בני משה שהוא בחלק הרי החושך והמדבר הגדול של הר סיני והר תבור.

האוריר בארץ ישראל ממוזג, וכדרך כל דבר הממוצע הוא טוב, ואכן נאמר **אוריר דארץ ישראל מהמים**. וכתב האבן עזרא שלא מצא חכם בארץ כוש, מתוך שהאוריר שם חם ביותר. בזוהר הקדוש (ויקרא חלק ג) כתוב, **שכל הבריות שונות במראיהן לפי שינוי האוריר שיש בכל מקום ומקום**. הקב"ה בחכמתו יצר טבעים ותכונות שונות בארצות העולם, הבדלי המקומות יוצרים שינוי בין מזגי האנשים ואף במראיהם לפי המקום בו הם גרים. צבע העור של האנשים הגרים בארצות החמות כהה ביותר ומוגן מפני קרינת השמש, לעומת צבע העור הבהיר של אנשי הארצות הקרות. מרכיבי התזונה הקיימים בכל איזור מותאמים לצרכים של האדם באותו אקלים. אף תוי הפנים, טבעיהם ומידותיהם של האנשים שונים ממקום למקום.

במסכת שבת (ז:) מסופר על הלל שאמר שעניניה של תרמודידן (בני תרמוד שהיא מדבר באזור סוריה) תרוטות (רכות), מפני שדרין בין החולות (והחול נכנס בעיניהם). וכן על רגליהם של אפריקאיים שרחבות הן, מפני שדרין בין בצעי המים (ביצות, ורגליהן רחבות שיכולו להלך במקום טובעני). אכן, כולם בחכמה עשית...

"**ויאמר בלעם אל-בלק, בנה-לי בזה שבעה מזבחת**" (כג א) בלעם ביקש להביא ז' קרבנות כנגד ז' אקלימים ולהקריב קרבן על כל מזבח, כנגד ז' כוכבי הלכת, לראות אם יוכל לקלל את ישראל בכוחם, כי היה סבור שישראל מתחת לכוכבים והמזלות.

בספר "**עליית קיר קטנה**" הובא שהעולם מחולק לז' חלקים ולכל חלק אקלים שונה, ועל כל אחד מהם ממונה כוכב אחד משבעת כוכבי הלכת הגדולים, וטבע אנשי המקום תלוי במזגו. **א. הלבנה** שהיא אחת מכוכבי הלכת, שולטת על צרפת ופרובינציה ומפני שהלבנה רעננה וטבעה קר, לכן אנשי המקומות האלו **אדמונים ולבנים**. **ב. כוכב**, הוא חם ושולט על רומניה שהיא ארץ יוון וחלק מארצות המערב, ומפני שהכוכב הזה ממוזג הוא נקרא **כוכב השכל**, ולכן **עיקר החכמה** אצל היונים. **ג. נגה**, גם הוא כוכב חם ומקבל החום מהשמש, והוא שולט על אראגון... אישפאניה (איזורים בין צרפת לספרד) ופורטוגל וחלק מארץ המערב. **ד. חמה**, חמה ויבשה בגלל הכוכבים שהם ממועל לה, והיא שולטת בארץ כוש והודו, ולכן אנשי הארץ היא **שחורים** בגלל החום, ושם גדלים התבלינים החמים. **ה. המאדים**, חם ויבש והוא שולט בפרס ובמדי ובבני קדר. **ו. צדק**, ממוזג מאד יותר מכל כוכבי הלכת, והוא שולט על ירושלים